

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.09.1998, sp. zn. 2 Cdon 813/97, ECLI:CZ:NS:1998:2.CDON.813.1997.1

Číslo: 40/1999

Právní věta: Poučení o procesních právech (§ 5 o. s. ř.) je soud povinen poskytnout účastníku v době, kdy je toho podle stavu řízení pro něj zapotřebí. O právu jednat ve své mateřštině (§ 18, věta druhá, o. s. ř.) poučí soud účastníka, zjistí-li v průběhu řízení, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání. Zjištění, že účastníkem řízení je cizí státní příslušník, eventuálně osoba jiné než české národnosti, může být pro soud signálem, že k poučení bude povinen přistoupit, samo o sobě mu však povinnost poučit účastníka o uvedeném právu nezakládá; tím není dotčeno právo účastníka jednat před soudem ve své mateřštině, ani povinnost soudu účastníku, jenž toto právo uplatnil, jeho výkon umožnit.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.09.1998

Spisová značka: 2 Cdon 813/97

Číslo rozhodnutí: 40

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Poučovací povinnost soudu

Předpisy: 99/1963 Sb. § 5
§ 18 věta druhá

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 40

Poučení o procesních právech (§ 5 o. s. ř.) je soud povinen poskytnout účastníku v době, kdy je toho podle stavu řízení pro něj zapotřebí.

O právu jednat ve své mateřštině (§ 18, věta druhá, o. s. ř.) poučí soud účastníka, zjistí-li v průběhu řízení, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání. Zjištění, že účastníkem řízení je cizí státní příslušník, eventuálně osoba jiné než české národnosti, může být pro soud signálem, že k poučení bude povinen přistoupit, samo o sobě mu však povinnost poučit účastníka o uvedeném právu nezakládá; tím není dotčeno právo účastníka jednat před soudem ve své mateřštině, ani povinnost soudu účastníku, jenž toto právo uplatnil, jeho výkon umožnit.

(Usnesení Nejvyššího soudu z 30. 9. 1998, [2 Cdon 813/97](#))

Rozsudkem pro uznání ze dne 4. května 1995, Obvodní soud pro Prahu 5 uložil žalované zaplatit žalobci částku 90 000 Kč s 16% úrokem od 3. srpna 1994 do zaplacení, dále ji zavázal uhradit 16% úrok z částky 20 000 Kč za dobu od 3. srpna 1994 do zaplacení, smluvní pokutu ve výši 1 % denně z částky 90 000 Kč za dobu od 3. srpna 1994 do zaplacení a smluvní pokutu ve výši 1 % denně z částky 20 000 Kč za dobu od 3. srpna 1994 do zaplacení, to vše do tří dnů od právní moci rozsudku. Co do částky 20 000 Kč bylo řízení zastaveno.

Městský soud v Praze odmítl odvolání žalované do vyhovujícího výroku rozsudku podle § 218 odst. 1 písm. c) o. s. ř., s tím, že žalovaná celý nárok v řízení řádně (ve smyslu § 153a o. s. ř.) uznala a podepsala protokol, přičemž odvolací soud nemá pochybnosti o tom, že v uznávacím prohlášení projevila (ve shodě s ustanovením § 35 odst. 2 o. z.) svobodnou a vážnou vůli směřující k uznání pohledávky a že tento její úkon je plně v souladu s jednáním jejího zástupce.

Námítku, že soud prvního stupně porušil zásadu rovnosti stran (§ 18 o. s. ř.), jestliže žalovanou nepoučil o právu jednat v její mateřštině, odvolací soud odmítl s poukazem na to, že ze spisu sice není zcela zřejmé, byla-li jmenovaná na možnost přibrání tlumočnicka upozorněna, že však žalovaná v tomto právu zkrácena nebyla. Žalovaná se přítomnosti tlumočnicka nedomáhala, přičemž ode dne 8. srpna 1994 byla zastoupena advokátem, který byl jednáním před soudem osobně přítomen. Smyslem právního zastoupení advokátem je účinná ochrana práv účastníka řízení osobou práva znalou. Není tedy pochyb - uzavřel soud - že zastoupení účastníka advokátem podstatně omezuje poučovací povinnost soudu podle § 5 o. s. ř. K ostatním odvolacím námítkám soud uvedl, že jimi rozsudek pro uznání napadnout nelze.

Žalovaná (zastoupena advokátem) napadla usnesení odvolacího soudu včasným dovoláním, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 písm. f) (správně jde o § 237 odst. 1 písm. f/ o. s. ř.) a § 238 odst. 1 písm. e) o. s. ř. a jež odůvodňuje dovolacími důvody podle § 241 odst. 3 písm. a) a c) o. s. ř. Naplnění těchto důvodů spatřuje dovolatelka v okolnosti, že soud prvního stupně ji nepoučil o právu jednat v její mateřštině, čímž porušil zásadu rovnosti účastníků řízení a znemožnil jí před soudem plnohodnotně jednat. Závěr odvolacího soudu, že je zřejmé, že se žalovaná nedomáhala přítomnosti tlumočnicka, je jen domněnkou, která nemá oporu ve spise. Soud přece nemůže vycházet jen ze svých domněnek, ale "musí vycházet z protokolu o jednání, ze kterého je zřejmé, že tak neučinil", a není rozhodné, zda jednání byl přítomen právní zástupce účastníka. Ukládá-li ustanovení § 5 o. s. ř. soudu poučovat účastníky o jejich procesních právech a povinnostech, není podstatné, zda jsou zastoupeni advokátem; proto žalovaná požadovala, aby dovoláním napadené usnesení, jakož i rozsudek soudu prvního stupně, byly zrušeny.

Nejvyšší soud svým usnesením dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Dovolání je přípustné podle § 238a odst. 1 písm. e) o. s. ř., není však důvodné.

Dovolací soud posuzuje z úřední povinnosti pouze vady, vyjmenované v § 237 odst. 1 o. s. ř., a pokud je dovolání přípustné, přihlíží i k tzv. "jiným" vadám řízení, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jinak je oprávněn rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden, přičemž je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.).

Dovolatelka svá tvrzení podřazuje dovolacímu důvodu podle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř., jímž lze odvolacímu soudu vytýkat, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování; tento dovolací důvod se ovšem pojí s dokazováním skutečností

mezi účastníky sporných (se zjišťováním skutkového stavu). Závěr odvolacího soudu, že z obsahu spisu je patrné, že se žalovaná přítomnosti tlumočnicka nedomáhala, není v uvedeném smyslu skutkovým zjištěním (zjištěním o skutkovém stavu, na němž je založen v řízení uplatněný nárok), nýbrž závěrem o tom, zda byl dodržen předepsaný procesní postup (zda řízení před soudem prvního stupně nebylo postíženo vadou ve smyslu § 212 odst. 2 o. s. ř.). Dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. již proto dán není.

Dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. a) o. s. ř. je uplatnitelný argumentem, že v řízení došlo k vadám uvedeným v § 237 o. s. ř.; dovolatelka se v této souvislosti odvolává na ustanovení § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř., které spojuje zmatečnost řízení s okolností, že účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Odnětím možnosti jednat před soudem se pak rozumí takový postup soudu, jímž znemožnil účastníku řízení realizaci těch procesních práv, která mu zákon přiznává.

O vadu ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř. jde přitom jen tehdy, jestliže šlo o postup nesprávný (uvažováno z hlediska zachování postupu soudu určeného zákonem nebo dalšími obecně závaznými právními předpisy) a jestliže se postup soudu projevil v průběhu řízení a nikoliv také při rozhodování (srov. rozhodnutí uveřejněná pod č. 27/1998 a č. 49/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Podle ustanovení § 18 o. s. ř. mají účastníci v občanském soudním řízení rovné postavení. Mají právo jednat ve své mateřštině a soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv.

Z obsahu protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 25. dubna 1995, o jehož správnosti neměl dovolací soud důvodu pochybovat (§ 40 o. s. ř.), je patrné, že žalovaná (vietnamská státní příslušnice) v rámci svého účastnického výslechu (jenž byl veden bez účasti tlumočnicka, v českém jazyce) za přítomnosti svého advokáta prohlásila, že žalovanou částku 110 000 Kč uznává v celém rozsahu, že však je samoživitelkou se dvěma dětmi a proto nemůže splatit navrhované úroky a smluvní pokutu, jak se zavázala; toto uznání stvrdila podpisem. V dalším průběhu jednání pak zástupce žalované přednesl (poukazuje na "výslovnost žalované vzhledem k cizímu jazyku") žádost, aby bylo protokolováno, že v uznávacím prohlášení se nehovoří o smluvní pokutě, nýbrž o penále, a vyslovila-li žalovaná termín "smluvní pokuta", měla na mysli penále; žalovaná pod tento přednes znovu připojila svůj podpis. Ze spisu rovněž nevyplývá, že by žalovaná byla soudem poučena o právu jednat ve své mateřštině, ani to, že by je sama u soudu uplatnila (v tomto směru nejde o "domněnku", jak namítá dovolatelka ve vazbě na napadené usnesení, nýbrž o jednoznačný závěr, jenž plyne z okolnosti, že žádný z protokolů o jednání neobsahuje ani žádost žalované o ustanovení tlumočnicka, ani její prohlášení, že chce jednat ve své mateřštině nebo že neovládá český jazyk). Tohoto práva se žalovaná nedomáhala ani v písemném podání, které adresovala soudu prvního stupně (v odporu na č. l. 4).

Zásada rovnosti účastníků řízení, formulovaná v ustanovení § 18 o. s. ř., je projevem ústavního principu rovnosti účastníků, vyjádřeného v článku 96 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb. (Ústavy České republiky) a v článku 37 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod.

Podle ustanovení § 5 o. s. ř., v němž se promítá článkem 36 Listiny základních práv a svobod - a tedy ústavně - zamčené právo účastníka na spravedlivý proces, je soud povinen poučit účastníky řízení o tom, jaká práva jim přiznávají a jaké povinnosti jim ukládají procesněprávní předpisy; právo účastníka jednat před soudem ve své mateřštině pak mezi jeho procesní práva nepochybně patří. Ani v rámci procesních předpisů ovšem nejde o poučovací povinnost bezbřehou - potud, že by soud např. na počátku řízení seznámil účastníka se všemi jeho myslitelnými procesními právy a povinnostmi, bez zřetele k tomu, zda procesní situace, ve které by mohl svá procesní práva v řízení realizovat, vůbec nastane, a bez ohledu na to, zda projevuje vůli k realizaci procesního práva směřující.

Podstatné je, aby se účastníku dostalo poučení v době, kdy je toho podle stavu řízení pro něj zapotřebí.

Uvedené platí i pro poučení účastníka o právu jednat v jeho mateřštině; poučovací povinnost tu soud má, jen zajistí-li v průběhu řízení, že účastník neovládá jazyk, jímž se vede jednání (český jazyk). Zjištění, že účastníkem řízení je cizí státní příslušník, eventuálně osoba jiné než české národnosti, může být pro soud signálem, že k poučení bude povinen přistoupit, samo o sobě mu však povinnost poučit účastníka o právu dle § 18, věty druhé, o. s. ř. nezakládá. Tím není nikterak dotčeno právo účastníka (přesto, že český jazyk ovládá) před soudem jednat ve své mateřštině, ani povinnost soudu účastníku, jenž toto právo uplatnil, jeho výkon (přibráním tlumočnicka) umožnit. Uvedenému plně odpovídá též dikce článku 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle kterého právo na tlumočnicka má ten, kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání; uskutečnění tohoto práva se tedy klade podmínka vysloveného (prohlášeného) projevu vůle účastníka (jež v poměrech účastníka samého nemůže být prosazeno pouhou nečinností).

Žalovaná podle obsahu protokolu o jednání ze dne 25. dubna 1995 (jehož jediného se osobně zúčastnila) vypovídala před soudem jako účastnice řízení v českém jazyce, přičemž z tohoto protokolu ani ostatního obsahu spisu není patrné, že by tento jazyk neovládala; soud za této situace neměl povinnost poskytnout žalované ex officio poučení o možnosti jednat v její mateřštině, neboť k ochraně práv a zájmů žalované v řízení toho za daného stavu nebylo zapotřebí. Naopak, i z odůvodněného odporu sepsaného v českém jazyce, jež podala žalovaná jako své vlastní podání (bez zástupce), bylo lze usuzovat, že důvod k postupu podle ustanovení § 5 o. s. ř., ve spojení s § 18 o. s. ř., dán není (nelze též nevidět, že procesní plná moc ze dne 13. března 1995 /č. l. 17/ vystavená žalovanou jejímu zástupci, je rovněž vyhotovena v českém jazyce). Jiný postup nevyplývá ani ze Smlouvy mezi ČSSR a VSR o právní pomoci ve věcech občanských a trestních, uveřejněné pod č. 98/1984 Sb., ani z ustanovení jiných mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Jestliže tedy soud prvního stupně uvedené poučení žalované neposkytl, nelze jeho nečinnost označit za "nesprávný" (vadný) postup ve smyslu § 237 odst. 1 písm. f) o. s. ř. a řízení tudíž vadou v tomto ustanovení citovanou (ani "jinou" vadou, za niž by bylo možno absenci poučení - tam, kde mělo být poskytnuto - pokládat) postiženo není.

K tomu, aby z nedostatku procesního poučení bylo možné vyvodit příslušné procesní důsledky - např. zrušením rozhodnutí, jemuž předcházelo řízení, ve kterém měl být účastník poučen - je také nutné, aby účastník v důsledku nepoučení utrpěl újmu na svých právech. Kritika postupu soudů se však u dovolatelky soustředila jen na to, že o právu jednat ve své mateřštině nebyla poučena. I tato okolnost vede ve svých důsledcích k závěru, že dovolání důvodné není; dovolatelka totiž právo na jednání v mateřštině (jež zahrnuje i právo činit v mateřském jazyce podání adresovaná soudu a vyžadovat, aby písemnosti doručované soudem naopak jí byly - včetně soudních rozhodnutí - opatřeny překladem do jejího mateřského jazyka) neuplatnila (přesto, že v odvolání vysvětluje, že uznání dluhu bylo způsobeno neúčastí tlumočnicka a že uplatněná argumentace její vědomost o tomto právu dokládá) ani v dalších fázích řízení. V dovolání se ani netvrdí, že by jmenovaná tohoto práva chtěla (byla-li by poučena) využít.

Vyslovené úvahy již samy o sobě (aniž by se dovolací soud musel zabývat argumentací dovolatelky stran úvahy, zda procesní poučení má být soudem poskytováno i účastníku zastoupenému advokátem) vedou k závěru, že správnost napadeného rozhodnutí se dovolatelce uplatněnými dovolacími důvody (§ 241 odst. 3 písm. a/ a c/ o. s. ř.) zpochybnit nepodařilo; řešení jiných otázek (včetně zhodnocení rozsahu uznání) nebylo dovoláním zpochybněno a dovolacímu přezkumu tedy nepodléhá. Dovolací soud proto dovolání (ve shodě s ustanovením § 243b odst. 1 a 5 o. s. ř.) zamítl.